Informacijska družba IS 2006 / Information Society IS 2006
9. mednarodna multi-konferenca / 9th International Multi-Conference
Vzgoja in izobraževanje v informacijski družbi / Education in Information Society
Ljubljana, Slovenija, 13.-14. oktober 2006

Raztrgani žamet bolonjske reforme

The Lost Direction of the Bologna Renewal

Janez Mayer

Fakulteta za organizacijske vede Univerze v Mariboru
janez.mayer@fov.uni-mb.si

Povzetek:

Bolonjska prenova slovenskega visokega šolstva ne sledi smernicam EU. Univerze se odrekajo avtonomiji in podlegajo diktatu politike (zmanjševanje avtorskih pravic učiteljem, omejevanje vpisa na družboslovne fakultete), kriterij trajanja študija ostaja nad kriterijem kakovosti, med učitelji ni konkurenčnosti in študentje se bolj kot za povečevanje kakovosti študija zavzemajo za še večje socialne ugodnosti. Visokošolski strokovni študij je ostal v slepi ulici in s tem je tudi splošna matura izgubila svojo selektivno vrednost. Poglavitni vzrok za vse to vidimo v odsotnosti ustvarjalnega dialoga (in ne pogajanj) med vsemi partnerji v visokem šolstvu.

Ključne besede: visoko šolstvo, univerza, bolonjska prenova

Abstract:

The Bologna renewal of Slovenian university education does not follow the guidelines set by the EU. Universities are increasingly losing their independent status undermined by the dictation of politics (reduction of teachers' copyrights, gradual limiting of inscription to social studies). Duration of study seems to be more important criterion than its quality. There is no competition among teachers, and students seem to be far more interested in their social rights than in raising the quality of study process. At this moment, Slovenian university education is stuck in the cul-de-sac whereas graduation from a secondary school has lost its selective value. The main reason for above mentioned problems could be the absence of creative dialogue (not negotiations) among all partners participating in the university education system.

Key words: *University education, Bologna reform*

Slovensko visoko šolstvo v tem trenutku označuje stanje, ki v trikotniku študenti - politika - univerze, ne obeta nič dobrega. Ministrstvo za visoko šolstvo je samozadovoljno, ker mu je uspelo skozi »zvočni zid« parlamenta spraviti med partnerji neusklajeno novelo zakona o visokem šolstvu, študenti trmasto vztrajajo pri svojih socialnih zahtevah, ki niso neposredno povezane s kakovostjo študijskega procesa, diplomanti visokošolskega strokovnega študija protestirajo, ker so prepričani, da je politika zmanjšala vrednost njihove diplome, medtem ko so univerze kot običajno tiho. Tu in tam se oglasi kakšen učitelj, a njegov glas je bolj pomirjanje lastne vesti kot pa izraz upanja, da bo kdaj uslišan.

Bolonjska prenova, ki smo jo na začetku vsaj nekateri videli kot priložnost za kakovostno metamorfozo slovenskega visokega šolstva, ustrojenega še povsem socialistično, postaja Prokrustova postelja, ki tako kot zvijačen antični junak, svoje (nezainteresirane) žrtve nateza, medtem ko onim (preveč zagnanim), seka ude in jih tako muči do smrti. Prokrustova postelja je tudi v tem primeru simbol za previsoke cilje, s katerimi se naprezamo do uničenja, hkrati pa ponazarja, da imamo o sebi slabo mnenje, si ne zaupamo in v resnici ne želimo sprememb.

Osrednja napaka visokošolske politike je v tem, da je samozadostna in ne išče kreativnega dialoga s ključnimi partnerji. Bolonjska prenova je za slovensko visoko šolstvo revolucionaren projekt. Zahteva veliko olike, znanja in spretnosti, če naj bo izpeljana na „žameten način", kar je edino sprejemljivo. Visoko šolstvo je izjemno zapleten, občutljiv in inerten mehanizem, ki temelji na avtonomiji in ne sprejema nobenega nasilnega vmešavanja in diktata.

Posegi državne birokracije v organizacijske strukture in procese visokošolskih institucij so dovoljeni, če se s tem nadzira državni denar glede na kakovost rezultatov, ne pa tudi, če želi disciplinirati učitelje v akademskem statusu, izrabi delovnega časa, metodah dela idr. A pri nas ni problem v politiki, ki uveljavlja svoj vpliv, kar je njeno legitimno poslanstvo, marveč v tem, da univerze njen diktat nekritično sprejemajo in mu podlegajo.

Edinstven primer kapitulacije akademske sfere pred državo je bilo tiho strinjanje pri odvzemu dobršnega dela avtorskih pravic visokošolskim učiteljem. Predavanja izrednim študentom ali mentorstvo bodočim diplomantom je avtorsko delo par excellence, a smo akademiki pristali na njegovo izenačenje z rutinskim, obrtniškim. Čeprav je evidentno, da so bile pri tem tudi zlorabe, ki se seveda nadaljujejo, je to vprašanje akademske časti učitelja in etike visokošolskega zavoda in še najmanj davčne uprave, da odloča o tem, kaj je in kaj ni avtorsko delo.

Fakultete, ki so bile pri bolonjski prenovi najbolj zagnane in so med prvimi akreditirale prenovljene programe, so bile večinoma družboslovne. Za "nagrado" so doživele diktat vlade pri omejevanju vpisa. Vlada je pri dokazovanju primanjkljaja diplomantov naravoslovja popolnoma zmotno izhajala iz transverzalne strukture diplomantov v EU namesto iz longitudinalne projekcije razmerja med naravoslovci in družboslovci v času, ko se bo sedanja generacija maturantov zaposlovala (čez 5, 6 let). Med družboslovci je zato, upravičeno ali ne, prevladalo prepričanje, da gre za prikrito odvračanje kandidatov od študija tistih ved, ki lahko ponudijo resno kritično refleksijo družbe.

Táko poglabljanje prepada in povzročanje konfliktnosti med naravoslovjem in družboslovjem je posledica omejenosti in nerazumevanja tega, da družboslovje in humanistika ne moreta biti ukrojena po modelu, ki ga imajo naravoslovne znanosti za edino znanstvenega. Humanistika in družboslovje se morata pri nas nenehno prilagajati merilom in pogojem, ki veljajo za naravoslovje, čeprav sta po predmetu, metodah in znanstvenosti bistveno drugačni.

Tretji partner v triadi, študenti in diplomanti, povsem razumljivo, gledajo predvsem na svoje koristi. S tega vidika je treba razumeti tudi negodovanje tistih, ki so se vpisovali na VS program z zavestjo, da je le-ta uvrščen na 7. stopnjo, a nihče jim (nam) do danes ni povedal, da brez zakonske podlage! Novi zakon postavlja v 7. stopnjo le univerzitetno izobrazbo in specializacijo po predhodnih VS programih in priznati je treba, da se VS program z enim in drugim res ne more primerjati, ker je UNI program za 1 leto daljši, omenjena specializacija pa celo za 2 leti od VS. Ni pa jasno, zakaj zakonodajalec tako kot 6. in 8. stopno tudi 7. ni razdelil na dve podstopnji, kjer bi VS programi obdržali 7/1. Po tem bi se nemoteno ravnali tudi delodajalci, ki so sedaj, enako kot diplomanti, upravičeno presenečeni.

Svojevrstna domislica je tudi uvrščanje specialistov na dve stopnji, tiste s predhodno VS na 7. in one s predhodno UNI na 8., čeprav so oboji absolvirali iste programe!

Vse to, kar se dogaja, je že na prvi pogled daleč od načel bolonjske paradigme, je kakofonija parcialnih interesov in nestrokovnih posegov, ki jemljejo energijo vsem vpletenim, namesto da bi ustvarjali sinergične učinke v dobro študentov in države, ki želi biti v desetih letih med najuspešnejšimi na svetu.

Bolonjskemu načelu, ki govori o doseganju boljšega znanja študentov (izobrazbene ravni) v krajšem času, ne verjame niti resorni minister, kaj šele tisti učitelji, ki so si pridobili popolno sinekuro in lahko

pozno v starost ponujajo isto znanje vsakokrat na enak način in ovirajo kariero svojih mlajših naslednikov. Za slovenske univerze načelo konkurenčnosti med učitelji ne velja in trenutno ni nobenega indikatorja, ki bi kazal, da bo kdaj drugače.

Informacijska tehnologija v povezavi s sodobno visokošolsko didaktiko dejansko omogoča pridobivanje veliko bolj kakovostnega znanja v bistveno kratkem času, a žal ne samodejno, brez specialno usposobljenih visokošolskih učiteljev. Prinašanje znanja študentom na pladnju je v dobrih šolah že zdavnaj stvar zgodovine. Danes je uspešen tisti učitelj, ki nauči študenta učinkovitega iskanja novega znanja, prikaže načine njegove uporabe in spodbudi študenta, da ga nagradi z lastnimi zamislimi. Na ta način za vedno ugaša podoba študenta kot pasivnega spremljevalca učiteljevega ravnanja in nekritičnega, papagajskega ponavljanja prežvečenih »resnic«.

Sodobna pedagogika temelji na aktiviranju študentovega umskega potenciala, ki učiteljevo znanje dopolnjuje s samostojnim iskanjem novega znanja, mu dodaja svoja izvirna spoznanja in razmišljanja in jih v debatah s kolegi in mentorji preveri in vrednoti. Tak način spodnaša vlogo učitelja kot polboga in ga z nedotaljivega piedestala postavlja v partnerski odnos s študenti. Partnerstvo ukinja položajno avtoriteto učitelja in odpira vzajemnost vseh vpletenih v študijskem procesu.

Sprva se je nudila možnost, da bi bil znanstveni magisterij dosegljiv v 5 letih in s tem motivom so fakultete tudi akreditirale drugostopenjske bolonjske programe. Medtem je bil znanstveni magisterij ukinjen in s štirih na pet let podaljšan dosedanji univerzitetni študij. Če na to spremembo pogledamo z drugega zornega kota, bo po novem mogoče diplomirati na drugi stopnji prej kot je to mogoče sedaj na dodiplomskem univerzitetnem programu in v tem je lahko nov motiv za resne študente.

Visokošolski strokovni študij smo formalno izenačili z univerzitetnim, namesto da bi ga ukinili in prepustili višjim strokovnim šolam saj sodobna univerza ne ločuje več teoretičnega in uporabnega znanja, marveč vodi študente kontinuirano od prvega k drugemu. S tem smo izbrisali tudi razliko med splošno in poklicno maturo, ki sta tako izgubili vlogo selektivnih kretnic na obe vrsti študija. Pametni dijaki in študenti se bodo temu kmalu prilagodili, tako da bodo izbrali lažjo pot prek strokovnih programov in študijev. Na koncu bomo sicer dobili statistično bolje izobraženo populacijo, z vidika kakovosti pa bomo krepko padli nazaj in nato dobili od države novo klofuto, češ, zakaj smo tako znižali kakovost študija!

Na ta način bi lahko še naprej naštevali nadvse »izvirne« rešitve, ki predvsem vnašajo zmedo med tiste, ki smo na fakultetah zadolženi za implementacijo bolonjske prenove. Prokrust je sovražnikom natezal ali sekal ude, sodobni kreatorji šolstva tako počenjajo z našimi živci in s tem dušijo vnemo, brez katere tako zahtevna reforma zagotovo ne bo uspela.

Izhod iz krize je, da nemudoma steče ustvarjalni dialog in ne pogajanja! med partnerji v visokem šolstvu, medtem ko naj vlada določi skupino najboljših ekspertov za prenovo celotnega slovenskega šolstva, ker parcialne rešitve nikoli ne bodo učinkovite.